

KONFERENSIYALAR UZ

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**III RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATION G'OYA
VA YECHIMLAR**

IYUN, 2025

ELEKTRON NASHR:

<https://konferensiyalar.uz>

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

**III RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYASI MATERIALLARI**

2025-yil, iyun

TOSHKENT-2025

ISBN 978-9910-09-176-6

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.

III Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent: Scienceproblems team, 2025. – 245 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: “Scienceproblems Team” MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 3-iyun

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda “Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar” mavzusidagi III Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

ISBN 978-9910-09-176-6

Barcha huqular himoyalangan.

© Sciencesproblems team, 2025-yil

© Mualliflar jamoasi, 2025-yil

MUNDARIJA

TARIX FANLARI

Atamuratova Dilafroz

"ISHTIROKIYUN", "QIZIL BAYROQ", "TURKISTON" GAZETALARIDA XIVA XONLIGI, XXSR
HAMDA XSSRG AOID XABARLAR VA ULARNING AHAMIYATI 7-9

Sultanov Samandar

XORAZM VOHASI VA QUYI ZARAFSHON VODIYSI BRONZA DAVRI MANZILGOHLARIDA
ARXEOLGIK TADQIQOTLAR NATIJALARI 10-12

Bobobekova Nargiza

JIZZAX VILOYATI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMI
FAOLIYATI TARIXI (XX ASR BOSHLARI) 13-19

IQTISODIYOT FANLARI

Tangirkulov Bekzod

TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY RESURLAR
SHAKLLANISHINING NAZARIY ASOSLARI 20-24

FILOLOGIYA FANLARI

Azamatova Gulnoza

NEMIS TILIDAGI "EIN" SO'ZI VA UNING QO'LLANILISHI 25-27

Nazimova Himmatoy

EPOS JANRINING PAYDO BO'lishi VA SHAKLLANISH MASALALARI TAHLILI 28-31

Tadjiyeva Umida

MAQOLLAR TILSHUNOSLIK SOHASINING O'RGANISH OBYEKTI SIFATIDA 32-35

Matyaqubova Ozoda

FRANSUZ TILIDAGI GAP TARKIBLI FRAZEOLGIK
BIRLIKLER VARIANTLARINING TURLARI 36-40

Qilicheva Shahlo

O'ZBEK VA NEMIS TILLARIDA QO'SHMA SO'ZLARNING MORFOLOGIK,
STRUKTURAL YASALISHI 41-45

Samandarova Nilufar

FRANSUZ TILIDA HARAKATGA YO'NALTIRILGAN FE'LLARNING
IFODA XUSUSIYATLARI 46-49

Jumanazarova Kamola

ABDULLA QODIRIYNING „O'TKAN KUNLAR" ROMANIDA
MILLIYLIKNING IFODALANISHI 50-52

Abdullayeva Gulnora

HOZIRGI NEMIS TILIDA "ES" KOMPONENTLI GAPLARNING MA'NOSI VA VAZIFALARI HAMDA
ULARNING O'ZBEK TILIDAGI SINTAKTIK EKVIVALENTLARI 53-56

YURIDIK FANLARI

Karaxodjaeva Okilaxon

O VZAIMODEYSTVIY OLIY MAJLISA RESPUBLIKI UZBEKISTAN I ORGANOV
GOSUDARSTVENNOY VLASTI PRI OSUJESTVLENIY
PARLAMENTSKOGO KONTROLYA 57-62

<i>Otamirzayev Oybek</i> YER OSTI SUVLARI HUQUQIY MUHOFAZASI YO'LIDAGI MUHIM QADAM	63-65
<i>Abdihakimov Samandar</i> SUD HAL QILUV QARORLARINI BEKOR QILISH YOKI O'ZGARTIRISH ASOSLARI TURLARI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	66-69
<i>Komilov Asadbek</i> MATBUOT ERKINLIGI BO'YICHA XALQARO STANDARTLAR	70-74
<i>Xudaibergenova Dilnoza</i> RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA MULK HUQUQIGA OID HUQUQIY ASOSLARNI TAKOMILLASHTIRISH	75-79
<i>Eraliyeva Malika</i> "INSON" IJTIMOIIY XIZMATLAR MARKAZLARI FAOLIYATINING HUQUQIY ASOSLARI: IJTIMOIIY XIZMATLARNING SIFATINI OSHIRISH YO'LLARI	80-82
<i>Самигжонов Зилола</i> ПОНЯТИЕ, ПРИНЦИПЫ И КЛАССИФИКАЦИЯ ВИДОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИНОСТРАННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	83-87
<i>Asqarov Nodirbek</i> VOYAGA YETMAGAN SHAXSLARNI G'AYRIIJTIMOIIY XATTI-HARAKATLARGA JALB ETGANLIK HOLATLARINI KVALIFIKATSIYA QILISHDA AMALIYOTDA YUZAGA KELAYOTGAN AYRIM MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	88-92
<i>Тураев Абдуазим</i> ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ СИСТЕМЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	93-102
<i>Murodova Sojida</i> WHAT CAN UZBEKISTAN LEARN FROM CHINESE SMART COURTS?	103-107
<i>Akramova Sabrina</i> O'ZBEKISTONDA AXBOROT XAVFSIZLIGININ HUQUQIY ASOSLARINI TATBIQ ETISHDAGI MUAMMOLAR	108-111
<i>Шермухамедова Камилла</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ СДЕЛОК В СФЕРЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	112-116
<i>Саматова Шахзода</i> ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ ОБЕСПЕЧИТЕЛЬНОГО ПЛАТЕЖА КАК СПОСОБА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИСПОЛНЕНИЯ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА	117-120
<i>Акрамов Акмалжон</i> ГОСУДАРСТВЕННЫЙ БЮДЖЕТНЫЙ КОНТРОЛЬ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ	121-125
<i>Гофуржонов Низомиддин</i> ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНЦЕПЦИИ НАСИЛИЯ НАД ДЕТЬМИ В СОВРЕМЕННОМ МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ	126-132
<i>Акрамова Хилола</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ И ЗАЩИТЫ ПРАВ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ	133-136

<i>Safayev Javohir</i> XORIYIY DAVLATLARDA PARLAMENT TEKSHIRUVI: HUQUQIY MEKANIZMLAR VA AMALIY TAJIRIBA	137-140
<i>Кучкорова Гулхаёт</i> РАЗВИТИЕ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВА В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	141-144
<i>Бобоева Муслима</i> ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЯ КАК СУБЪЕКТА ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА	145-150
<i>Султонова Дурдона</i> АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЙ НА ЭЛЕКТРОННУЮ КОММЕРЦИЮ В КОНТЕКСТЕ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	151-157
<i>Мелсова Камила</i> ПОНЯТИЕ, ПРАВОВАЯ ПРИРОДА И КЛАССИФИКАЦИЯ ПООЩРИТЕЛЬНЫХ НОРМ.....	158-162
<i>Soatboyeva Shoxnura</i> FUQAROLIK HUQUQIDA MULK HUQUQINI HUQUQIY HIMOYA QILISH INSTITUTINING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI	163-166
<i>Qilichev Nosirbek</i> QILMISHNING JINOIYILIGINI ISTISNO QILUVCHI HOLAT SIFATIDA – KAM AHAMIYATLI QILMISHLARNING HUQUQIY TAHLILI	167-169
<i>Allamberganova Farida</i> ANGLO-SAKSON HUQUQIY TIZIMI DAVLATLARI TAJRIBASIDA ELEKTRON TIJORAT VA ISTE'MOLCHILARNING HUQUQIY HIMOYASI	170-175
<i>Turg'unboyev Abrorjon</i> XALQARO HUQUQDA ATROF-MUHITGA YETKAZILGAN ZARAR UCHUN DAVLATLAR JAVOBGARLIGI ASOSLARI VA MUAMMOLAR	176-180
<i>Abdumalikov Otabek</i> AXBOROT OLISH HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY ASOSLARI: AXBOROT TURLARI VA MANBALARINING HUQUQIY JIHATDAN TASNIFLANISHI	181-187
<i>Xursanov Shamsiddin</i> BARQAROR RIVOJLANISH TAMOYILLARINI XALQARO SAVDO MUNOSABATLARIGA IMPLEMENTATSIYA QILISH: MUAMMO VA TAKLIFLAR	188-192
<i>Adizova Nargiza</i> ELEKTRON TIJORAT SHARTNOMALARINING AN'ANAVIY TIJORATDAGI SHARTNOMALARDAN FARQI VA O'ZIGA XOSLIKLARI	193-196
<i>Omonkeldiyeva Sevara</i> O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORATNING SHAKLLANISHI VA HUQUQIY ASOSLARI	197-199
<i>Anvarova Azizabonu</i> FUQAROLIK PROTSESSIDA MEDIATSIYANING HUQUQIY ASOSLARI	200-203
<i>Сайдалиева Ойсултанмахон</i> ДОКТРИНА СНЯТИЯ КОРПОРАТИВНОЙ ВУАЛИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КРУГА ОТВЕТСТВЕННЫХ ЛИЦ	204-211

<i>Qahramonova Sevinch</i> IJTIMOIY ADOLAT PRINSIPINI TA'MINLASH: KONSTITUSIYAVIY-HUQUQIY TAHLIL	212-215
<i>Xolmo'minova Barchinoy</i> RAQAMLASHTIRISH TUSHUNCHASI VA UNING IJTIMOIY SOHALARGA, XUSUSAN, PENSIYA TIZIMIGA TA'SIRI	216-220
<i>Sadinov Shohboz</i> XORIJIY DAVLATLARDA ADVOKAT XIZMATIGA HAQ TO'LASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	221-226
<i>Harifov Sobir</i> FUQAROLIK JAMIYATINING MA'NAVIY HAYOTIDA HUQUQIY TARBIYANING O'RNI.....	227-231
PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Turgunova Nilufar</i> CHARACTERISTICS OF IMPLEMENTING HEALTH-PROMOTING TECHNOLOGIES IN INCLUSIVE EDUCATION SETTINGS	232-234
TIBBIYOT FANLARI	
<i>Жураев Жамол</i> ПРИЧИНЫ РЕЦИДИВА ПОСЛЕ ЛЕЧЕНИЯ ГЕПАТИТА С	235-237
<i>Jumabaeva Miyasar, Xidoyatova Dilbar, Mansurova Nargiza</i> INSULTDA HARAKAT BUZILISHLARINI TRANSKRANIAL MAGNIT STIMULYATSIYA (TMS) YORDAMIDA KORREKSIYA QILISHNI OPTIMALLASHTIRISH	238-244

JIZZAX VILOYATI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMI FAOLIYATI TARIXI (XX ASR BOSHLARI)

Bobobekova Nargiza Ismatullayevna

QarDU doktoranti

ismatullayeva88@mail.ru

+998993564005x

ORCID ID 0009-0001-3055-1941

Annotatsiya. Mazkur maqolada XX asr boshlarida Turkiston zaminida sovet tizimi o'rnatilgandan so'ng Jizzax viloyati sog'liqni saqlash tizimida amalga oshirilgan ishlar, o'zgarishlar, yangi ochilgan tibbiy muassasalar va ularda o'rinlar soni, qayerda, nima maqsadda ochilganligi bayon etilgan. Shuningdek, ularda tibbiy xizmat ko'rsatish darajasi qay holatda bo'lganligi, yillar kesimida qiyosiy tahlil etilgan. Yangi ochilgan tibbiyot muassasalarda faoliyat olib borayotgan xodimlar, soni, ularning zahmatli mehnatlari maqolada o'z aksini topgan. Jumladan, ilk ayol shifokorning viloyatimizda ish boshlashi qanday ahamiyatga egaligi tarixiy dalillar asosida ochib berilgan. Yana bir tomondan mazkur yillarda mahalliy aholiga xavf solib turgan kasalliklar, epidimiyalarga qarshi kurash jarayonlari, shifokorlarning fidokorona mehnatlari maqolada o'z ifodasini topgan.

Kalit so'zlar. Tibbiy xizmat, zamestvo tibbiyoti, Sovet hokimiyati, epidemiya, yuqumli kasalliklar, tibbiyot muassasalari, medpunktlar

HISTORY OF THE HEALTHCARE SYSTEM IN JIZZAKH REGION (EARLY 20th CENTURY)

Bobobekova Nargiza Ismatullayevna

Doctoral student at Karshi State University

Abstract. This article explores the developments and transformations in the healthcare system of the Jizzakh region following the establishment of the Soviet regime in Turkestan at the beginning of the 20th century. It provides information on newly established medical institutions, the number of available beds, their locations, and the purposes for which they were opened. The article also presents a comparative analysis of the level of medical services provided during different years. The dedicated work and number of medical personnel active in the newly established healthcare facilities are reflected in the article. In particular, the historical significance of the first female doctor beginning her work in the region is highlighted based on historical evidence. Additionally, the article discusses the diseases and epidemics that posed a threat to the local population during this period and the devoted efforts of healthcare workers in combating them.

Keywords: medical service, zemstvo medicine, Soviet government, epidemic, infectious diseases, medical institutions, medical posts.

DOI: <https://doi.org/10.47390/978-9910-09-176-6/rkm-03>

Kirish qismi. Rossiya imperiyasi hukumati davrida tibbiyot tashkilotlari rasmiy idoralarga tegishli bo'lib, o'sha idoralarning ixtiyori asosida ish ko'rishga majbur bo'lishgan. Tibbiy xizmat ko'rsatish avvalo, harbiylarga, amaldorlarga va rus fuqarolarigagina qaratilib, mahalliy aholini davolash so'ngi o'rinda turgan. Butun imperiya va unga qaram o'lkalar sog'liqni saqlash borasida zamstvo tibbiyoti asosiy o'rinda edi. Ma'lumki, XIX asrda Rossiya imperiyasida amalga oshirilgan islohotlar natijasida mahalliy boshqaruv tizimi sifatida tashkil etilgan zemstvolar sog'liqni saqlash sohasida muhim o'rin tuta boshladi. Zemstvo tibbiyoti —

ana shu islohotlar doirasida shakllangan, xalqqa yaqin tibbiy xizmat shakli bo'lib, keyinchalik Rossiya mustamlakasi bo'lgan hududlarda ham o'z ta'sirini ko'rsatdi. Sir emaski, 20-yuzyillikka kelib ham Rossiya imperiyasida sog'liqni saqlashning yagona tizimi yaratilmagandi va muammoning yechimi sifatida ko'rilgan zemstvo tibbiyoti g'oyasi markaziy shaharlardan tashqarida, ayniqsa, chekka hududlarda mukammal ishlamadi [1]. Xususan Turkistonda ham o'z samarasini bermaganligini manbalardan ko'rish mumkin. Xo'sh buning asosiy sababi nima edi? Ajratiladigan mablag'larning ozligi, tibbiyot kadrlarini tayyorlashga e'tiborsizlik va sog'liqni saqlash ishlari rejasiz ravishda olib borilishi kabi holatlar zemstvo tibbiyotini xalq talablariga javob berolmasligini asoslab berdi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA. Maqolada XX asrning 20-yillarida, sovet hokimiyati o'rnatilishi davrida Jizzax viloyati sog'liqni saqlash sohasi faoliyati tarixini o'rganish jarayonida statistik-tarixiy dalillarni qiyosiy yoritishda qiyosiy tahlil usulidan foydalanildi.

1917-yilgi oktabr inqilobidan so'ng 1-noyabrda Toshkentda sovet hokimiyati o'rnatildi[2], natijada aholiga tibbiy xizmat ko'rsatish davlat ixtiyoriga o'tdi. Shu yilning 15– 22 noyabr kunlari Sovetlarning III s'ezdi bo'lib[3], unda Turkiston o'lkasi Xalq Komissarligi Kengashi tuzilganligi e'lon qilindi. Kengash tarkibiga 15 nafar komissar kiritilib, Sog'liqni saqlash xalq komissari lavozimiga sobiq harbiy vrachi, eserlar partiyasi a'zosi N. F. Barankin qo'yildi[4]. "Ammo-deydi professor Gavhar Mo'minova o'z tadqiqot ishida- bu davrda Turkiston sog'liqni saqlash sohasi ishini yo'lga qo'yish, aholi orasida profilaktika va sanitariya maorifi ishini tahlil etish, qolaversa, o'lkada tez-tez takrorlanib turgan epidemiyalar oldini olish va unga qarshi kurashni tashkil etishga qodir rahbar kadr yo'q edi. Shu bois Turkiston Sog'liqni saqlash xalq komissarligiga tayinlangan rahbarlar tez-tez almashtirilib turilgan. Xususan, N. F. Barankinning bir necha haftalik rahbarligidan so'ng o'rniga sobiq harbiy vrach K. Ya. Uspenskiy tayinlanadi[5], ammo u ham tez orada ma'lum sabablar bilan lovozimidan olinadi. Afsuski bu kabi sog'liqni saqlash boshqaruvidagi beqarorlik ancha yillar davom etgan. Natijada esa o'lkada sog'liqni saqlash sohasi yillarcha bir tizimga tusholmadi, hamda yechimini kutayotgan muammoli soha sifatida qoldi.

Ilk tizimlashtirish borasidagi o'zgarishlar 1918-yillarda boshlanganligini ta'kidlab o'tadi ilmiy ishlarida professor Gavhar Mo'minova. Shu yilning may oyida har bir uyezdagi mahalliy sovetlar qoshida sog'liqni saqlash bo'limlari tuzilib, ular zimmasiga endi shakllanayotgan Sovet respublikasining meditsina-sanitariya xizmatini tashkil etish vazifasi yuklangandi. Xususan, bu vazifalarnin quyidagilar tashkil etgan:

- joylarda tibbiy xizmat tarmoqlarini yo'lga qo'yish;
- profilaktika va sanitariya maorifi ishlarini olib borish;
- epidemiyalarning oldini olish va ularga qarshi kurash chora-tadbirlarini ishlab chiqish;
- onalar va bolalar salomatligini saqlash yuzasidan tadbirlar tashkil etish va boshqalar.

Keyinchalik davolash muassasalari qoshida saylab qo'yiladigan kasalxona komiteti tuzilib, yangi kasalxonalar va dispanserlar qurilib ishga tushirilgan. Meditsina maktablari hamda bilim yurtlari ochiladi. Dastlab universitetlar qoshida tibbiyot fakultetlari va so'ngra tibbiyot institutlari tashkil etilgan. Aytib o'tish kerakki bu davr ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy murakkabligi bilan ajralib turganligi bois sog'liqni saqlash sohasining tizimli shakllantirishga urinish katta ahamiyatga ega bo'lgan jarayon edi.

MUHOKAMA. Sovet hukumati o'rnatilgan ilk yillarda Jizzax uyezdi hududidagi 35 o'rinli 3 ta kichik kasalxona va ularga qarashli ambulatoriya, 3 ta feldsherlik punkti mavjud bo'lgan. Ularda 1 nafar vrach[7] va 9 nafar o'rta ma'lumotli tibbiyot xodimi[8] faoliyat olib brogan bo'lib, oldilarida o'ta ma'suliyatli vazifalar turgan. Ular imperialistik urush, xalq qo'zg'olonlarining og'ir oqibatlari, ochlik, qashshoqlik natijasida vujudga kelgan va aholi orasida keng tarqalgan yuqumli kasalliklar- tif, vabo, o'lat epidemiyasi bilan kurashishga majbur bo'lib, bezgak va rishta kasalliklarini tugatishga harakat qilganlar. Muammo shu ediki, aholi orasida tarqalgan bu kabi xilma-xil kasalliklarni davolash uchun tibbiyot muassasalari juda kam sonni tashkil etardi. Hatto aholi soniga nisbatan tibbiyot xodimlari ham etarli bo'lmagan. Bundan tashqari sog'liqni saqlash uchun ajratilayotgan mablag'lar, tibbiyot asbob uskunalar va anjomlari, dori-darmonlar, yara bo'g'laydigan materiallar, disenfeksiya qiluvchi eritmalar va gigiyena predmetlari etishmasdi. Shunga qaramay, shifokor I.N.Semetskiy, keyinchalik N. V.Samoylov boshliq shifokorlar kunni-tunga ulab, tinimsiz xalq salomatligi yo'lida mehnat qilishganligini manbalar ko'rsatadi.

Savol tug'iladi. Nima sababdan XIX asr oxiri XX asrning boshlarida aholi orasida yuqumli kasalliklar juda keng tarqalgan? Manbalarga yuzlanamiz, XX asrning so'ngi yillarida Jizzax viloyati shifo maskanlarida fidokorona mehnat qilgan shifokor Sunnat Qosimov 1982-yil "Jizzax haqiqati" da chop ettirgan maqolasida quyidagilarni asosiy sabablar sifatida keltirib o'tgan. Jumladan, sanitariya-epidemiologiya xizmatining yomonligi, ya'ni kiyim-kechak tanqisligi, yuvinish uchun sovun va hammomlarning etishmasligi, shifoxonalar qoshida disenfeksiya qiluvchi ko'chma kameralar yo'qligi kabi masalalarni bayon etgan. To'g'ri, shifokor Sunnat Qosimov jamiyatning murakkab siyosiy-ijtimoiy, iqtisodiy omillaridan kelib chiqib yondashgan. Sababi, Turkiston sovet hokimiyatining o'rnatilishi arafasida Rossiya imperiya bosqinidan qolgan asoratlar ichida yashardi, siyosiy-ijtimoiy, iqtisodiy tanazzul xalq qashshoqlashuviga olib kelgandi. Ammo masalaning yana bir tomoniga, Jizzax viloyatining geografik joylashuvi, iqlimini hisobga olgan holda, geografik determinizm[9] kabi metodlarga ham asoslanib yondashish lozim deb o'ylayman. Chunki, tarixiy jarayonlarga, sodir bo'layotgan ba'zi muammolarning keng ko'lamli bo'lishiga muayyan hududning joylashgan geografik o'rni, iqlimi ta'sir etmay qolmaydi. Xususan, aholi salomatligi ko'p jihatdan atrof-muhitga va iqlim sharoitlariga bog'liqligi sir emas. Jizzax iqlimi keskin kontinental, quruq-issiq tufayli barcha tarixiy davrlarda aholi turli yuqumli va boshqa asalliklardan aziyat chekib kelgan. Bu davrda nafaqata Jizzax, balki O'zbekistonning barcha hududlarida bezgak, ichburug', qichima kabi kasalliklar keng tarqalganki, albatta hududlarning joylashgan o'rni, issiq iqlim sharoiti bilan bog'liqdir. Masalan, bezgak kasalligini tarqatuvchi zararli hasharotlar botqoqliklarda yashab, issiq iqlim ularning ko'payishi uchun qulay imkoniyat yaratib bergan. Bundan xulosa qilish mumkinki, O'rta osiyoga Rossiya imperiyasi yoki Sovet tizimi o'rnatilgandan so'ngina xalq salomatligi yo'lida ishlar qilindi, deb e'tirof etilayotgan bir tomonlama qarashlar xatô. Xalqimiz asrlar davomida mavjud kasalliklar bilan kurashib, xalq tabobati asosida yechim topishga harakat qilishgan. Zamonaviy tibbiyot kirib kelgach ijobiy, amaliy natikjasi ko'paygan.

NATIJALAR. Tarixiy ma'lumot, 1918-1919-yillari yuqumli kasalliklar ichida bitliqilik tufayli kelib chiqadigan tepkili va qaytarmali terlama kasalligi keng tarqalgan edi. Yuqorida ta'kidlanganidek, qorin tifi, ichburug', vabo, chechak kabi yuqumli kasalliklar ham aholi salomatligiga doim xaf solib turgan. Hatto shu yili bitliqilik tufayli paydo bo'lgan Tif butun

Rossiya bo'ylab tarqalganligi uning qanchalik xavfli bo'lganligini ko'rsatadi. 1919-1920 yillarda bu kasalliklar bilan 2 milliondan ziyod kishi o'g'rikan. Shifokor Sunnat Qosimov "Jizzax meditsinasi tarixidan lavhalar" nomli maqolasida V.M.Jdanov va Yu.L.Lebedevlarning 1918-1922 yillar orasida tepkili terlama bilan 6,5 mln kishi, qaytarmali terlama bilan 3,5 mln kishi kasallanganligini qayd qilganligini yozgan.

Terlama kasalligi epidimiyasiga qarshi kurashish maqsaddida 1919 yil 28 yanvarda RSFSR xalq komissarlari Sovetida "Tepkili terlama bo'yicha tadbirlar" haqida maxsus qaror chiqadi. Qarorga muvofiq markaziy shahar va chekka o'lkalarda joylashgan jami sovet, fuqaro va harbiy organlar zimmasiga tepkili terlamaga qarshi kurashda vrachlik sanitariya organlariga yordam berish vazifasi qat'iy yuklatilgan. Ular qarorni amalga oshirish va bu yo'ldagi to'siqlarni bartaraf etish uchun tibbiyot xodimlarining barcha talab va istaklarini so'zsiz bajarishlari shart edi. Shuningdek, qarorda aholi va harbiylar orasida sanitariya maorifi ishlarini kuchaytirish zarurligi ham alohida ta'kidlab o'tilgan[10].

O'z navbatida qaror ijrosini ta'minlash maqsadida Jizzax uyezdida ham tibbiy tashkilotlar tomonidan terlama kasalligi epidemiyasiga qarshi tadbirlar ishlab chiqilgan. Bu tadbirlar jumlasiga:

- Jami yuqumli kasalliklar bilan o'g'rikan kishilarni ro'yxatga olib, ularning umumiy sonini aniqlash;
- Bemorlarni sog'lom kishilardan ajratgan holda davolash. Buning uchun maxsus muvaqqat shifoxonalar tashkil qilish;
- Bemor chiqqan hovlini dezinfeksiya qilish va oila a'zolari sog'lig'ini kuzatish;
- Qishloqlarda maxsus hammomlar tashkil etish va aholining har 8-10 kunda ushbu hammomlarda yuvunib turushini ta'minlash;
- Kiyim-kechaklarni tez-tez qaynatib yuvishni, ko'rpa-to'shaklarni quyoshda toblash va shamollatishni yanada kengaytirish;
- Uy va hovli joylarda, ovul va qishloqlarda, shahar markazi va atroflarida tozalik o'rnatishni kuchaytirish;
- Aholi orasida yuqumli kasalliklarga qarshi kurash to'g'risida keng ko'lamda tushuntirish ishlarini olib borish.

Terlama epidemiyasini bartaraf qilish rejasini amalga oshirish ishiga uyezd hududidagi barcha organlar, shahar va qishloq sovetlari, xo'jalik savdo, militsiya, maorif sistemasi va ma'muriy idoralar jalb qilingan. Kasallik bilan og'rikan bemorlarni kasalxonaga yotqizish va ularni davolashda Toshkent, Samarqand shaharlarining shifokorlari katta yordam berishganligini manbalardan ko'rish mumkin. Xususan, 1918-yili Jizzaxga doimiy ishlash uchun maxsus ko'rsatma bilan N.Y.Samoylov boshchiligida 10 nafar feldsher va hamshiralar guruhi etib kelishgan. Ular joylarda ishni tashkil qilish va mahalliy feldsherlarga yordam ko'rsatish maqsadida viloyatningning Ravot, Yom, Zomin, Sangzor, O'smat, Yangiqo'rg'on, Sovrun, Qizilqum, Bog'don, Chorda va boshqa qishloqlariga joylashishgan[11].

Bajarilgan eng muhim tadbirlaridan biri malakali va ixtisoslashtirilgan tibbiy yordam ko'rsatadigan mavsumiy kasalxonalarning ochilishi bo'ldi. Shu yilning avgust oyidan boshlab yuqumli kasalliklar bilan og'rikan bemorlarni oilasidan ajratib ushbu shifoxonalarga yotqizish jarayonlari boshlangan. Jizzax viloyatida o'rinlar soni 150 taga etgandi. Xususan, Jizzax shahrida 50 o'rinli, Zomin, O'smat, Yangiqo'rg'on, Bog'donda 25 o'rinli shifoxonalar ishga tushirilgan. Har

bir kasalxona atrofidagi qishloqlar aholisi uchun xizmat qilishi belgilangan. Yana bir eng muhim tadbir mavjud tibbiyot xodimlarining yuqumli kasalliklar epidemiyasi, ayniqsa tif kasalligining tarqalishiga qarshi kurashdagi o'rinlari aniq belgilab olinganligi edi. Ammo malakali kadrlar etishmas, bu esa vaziyatni tezroq ijobiy hal etish to'siqlaridan edi. Misol uchun, Jizzax shahridagi yangi ochilgan kasalxonada ikki feldsher va ikki hamshira, qolganlarida esa bir feldsher va bir hamshira ish olib borishgan. Qolgan shifokorlar zimmasiga kasalxonalarda ishni davom ettirish bilan bir vaqtda aholi orasidagi bemorlarni aniqlash va olib borilayotgan profiliktika ishlarini nazorat qilib borish vazifasi yuklatilgan. Davolash va profiliktika ishlarining borishiga shifokorlardan I.N.Sametskiy va N.Y.Samoylovlar rahbarlik qilganlar. Ular epidemiyaga qarshi qilinayotgan ishlarning borishi haqida uyezd partiya komiteti va ijroiya komitetiga har haftada axborot berib turishardi[12].

Yuqumli kasalliklarni bartaraf etish uchun epidemiya fond hisobidan ochilgan mavsumiy shifoxonalar bir yil faoliyat ko'rsatishgan. Sog'liqni saqlash organining o'sha yillardagi hisobotiga ko'ra shu bir yil ichida kasalxonalarda har xil yuqumli kasalliklar bilan og'rigan ko'plab bemor davolanishgan[13].

1920 yil iyun oyiga kelib epidemiya barham topgach 150 o'rinli kasalxona 25 o'ringa qisqartirilgan. Bu kasalxona 1924 yilgacha mustaqil faoliyat ko'rsatib, keyinchalik shahar kasalxonasi tarkibiga qo'shib yuborilgan.

1918-1919 yillarda Toshkent harbiy gospitalining laboratoriyasida 20 xildan ziyod dorilar tayyorlangan. Uxlatuvchi, og'riqni qoldiruvchi, istmani tushiruvchi, yurak faoliyatini yaxshilovchi, yallig'lanish va mikroblarga qarshi pereparatlar, dezinfeksiyalovchi vositalar shular jumlasidandir. Bundan tashqari tibbiyotga doir paxta, kanakunjutmoyi kabi mahsulotlar paxta zavodlari qoshida tayyorlanadigan bo'lishgan. Dorilarga bo'lgan ehtiyojlarni qondirish maqsadida keng sur'atda dorivor o'simliklar ekishga kirishilgan. Toshkent harbiy gospitali qoshidagi laboratoriyalarda vabo, qorin tifi va chechakka qarshi emlash uchun vaksina tayyorlash ishlari avj olib, avvalda kamchil bo'lgan dori zaxirasini birmuncha boyitgan. Bu holat shahar va uyezd dorixonalarida dorivor moddalar tanqisligi ancha kamayganligida ham ko'rinadi. O'sha yillarda Jizzax uyezdida yagona dorixona mavjud bo'libgan, ammo shunga qaramay unda faoliyat olib borayotgan xodimlar shifoxonalarni va tibbiyot punktlarini dorivor pereparatlar bilan ta'minlab turishga harakat qilganlar. Epidemiyani bartaraf etish uchun zaruriy dezinfeksiyalovchi moddalarni etkazib berish doimiy yo'lga qo'yilganli o'sha davr sog'liqni saqlash sohasining katta yutuqlaridan edi. Natijada 1921 yilga kelib aholi ortasida nafaqat terlama bilan og'rish keskin kamaydi, balki qorin tifi, ichburug', vabo, o'lat va chechak kasalliklarining tarqalishiga chek qo'yildi[14]. Bu esa o'sha davr shifokorlarining qahramonona mehnatining natijasi edi.

Ammo hali vohada bezgak va rishta kasalliklari mavjud bo'lib, aholi sog'lig'iga keltirayotgan zarari katta edi. Shuning uchun ham sog'liqni saqlash muassasalari oldida bu dardni bartaraf etish masalasi yillar davomida muammoli holat bo'lib turgan.

1922 yilning mayida Jizzax uyezdida Soveti qoshida Sog'liqni saqlash bo'limi tuzildi. Bu bo'limning mudiri qilib Nikolay Vladimirovich Samoylov tayinlangan[15]. Mazkur tashkilot zimmasiga Jizzax vohasida yosh Sovet respublikasining meditsina-sanitariya xizmatini yanada takomillashtirish vazifasi yuklatilgandi.

Aholini dori-darmonlar, meditsina buyumlari bilan ta'minlash va dorixonalar faoliyatini boshqarish maqsadida Sog'liqni saqlash bo'limi qoshida viloyat farmasevtik boshqarmasining uyez organi tuzilib, unga dorishunos Valeriy Denisovich Ramonov rahbar etib tayinlangan[16].

1923 yilga kelib aholi orasida davolash va profilaktika ishlarining keng ko'lamda olib boorish jarayoni boshlangan. Natijada, o'lat, vabo va chechak kasalliklariga, hatto keyinroq bo'lsada rishta kasalligiga ham barham berilganli manbalarda qayd etilgan.

1924 yilgi milliy chegaralanish davrida Jizzax shahar kasalxonasi harbiy lazaret va yuqumli kasalliklar shifoxonalarining birlashtirilishi natijasida 40 o'rinli (ichki kasalliklar-25, yuqumli kasalliklar-15)[17] yagona shahar shifoxonasi tashkil etilib, Bosh shifokor vazifasiga Valeriy Gancharov tayinlangan. Yuqumli kasalliklar binoning bir tomoniga, alohida palatalarga joylashtirilib, ichki kasalliklardan alohida ajratib qo'yilgan. Shu hovlidagi ko'pxonali alohida imoratga shahar poliklinikasi ko'chirib o'tqazilgan. Poliklinika tarkibida bolalar va ayollar konsultatsiyasining ochilishi ayollar o'rtasidagi kasalliklarning qisqarishiga olib kelgan. Bu o'z davri uchun mintelitetimizdan kelib chiqib muhim hodisa edi. Kasalxonaning avvalgi binolariga sog'liqni saqlash bo'limi, viloyat farmasevtika boshqarmasining kichik bo'limi va shahar dorixonasi joylashtirilgan.

Eski shahar markazida medpunkt ochilib, u yerda feldsher Gennadiy Muratov aholiga tibbiy xizmat ko'rsatishni boshlagan. Keyinchalik Jizzax uezdiga qarashli Yangiqo'rg'on, Baxmal, Zomin va Forish tumanlarida ham birin ketin meditsina punktlari ochilgan. Bu jarayon sog'liqni saqlash sohasining tizimli tashkil etish bosqichlaridan edi.

1925 yilda Jizzaxga tish shifokori V.N.Kozlova keladi[18]. Hamda shahar ambulatoriyasi qoshida tish kasalliklari kabineti ochiladi. Buning o'ziga xos tomoni shundaki, V.N.Kozlova XX asr 20-yillari Jizzax vohasidagi ilk ayol shifokorlardan biri edi. U tez orada xalq e'tiboriga tushib, izzat-hurmatga sazovor bo'ladi. Ayniqsa xotin-qizlar o'rtasida obro'-etibori yuqori bo'lgan. Sababi milliy mintalitetimiz, qadriyatlarimiz xotin-qizlarning erkak shifokorlarga borib ko'rikdan o'tishlariga yo'l qo'ymagan. Shifokor V.N.Kozlovaning viloyatda ish boshlashi, shahar poliklinikasi qoshida bolalar va ayollar konsultatsiyasining ochilishi ayollarning tibbiy xizmatdan foydalanish imkoniyatini kuchaytirgan. Bu aholi salomatligining ta'minlanishidagi muhim qadamlardan biri edi.

XULOSA. Xulosa qilib aytish mumkinki, 1917 yil oktabr inqilobidan so'ng Jizzax uyezdida aholiga tibbiy xizmat ko'rsatish sifati oz bo'lsada yaxshilangan. Misol uchun, 1925-yil Jizzax viloyatida 60 o'rinli 3 ta shifoxona mavjud bo'lib, 20 o'rinli 2 ta kasalxona qishloqlarda joylashgan edi. 1915-yilga nazar solsak, vohada 35 o'rinli 3 ta kichik kasalxona mavjud edi xolos. 1919-1920-yillarda bir yo'la 150 o'rinli mavsumiy yuqumli kasalliklar shifoxonasi ochilganligini yuqorida qayd etib o'tdik. Bunday tibbiyot muassasasi 1917-yilga qadar biror marotaba ham tashkil etilmaganligini hisobga olsak ma'lum manoda siljish bo'lganligini ko'ramiz.

1915-yildagi har birida bittadan shifokor qabul qiladigan 3 ta ambulatoriyada 1925 yilga kelib bir yo'la 7 shifokor ishlay boshlagan. Raqamlarga e'tibor qaratsak, 1925-yilda feldsherlik medpunktlari soni 1915-yildagiga nisbatan 3 tadan 5 taga, vrachlar 2 nafardan 4 nafarga, feldsher va hamshiralar 9 nafar kishidan 20 kishiga, apteka punktlari 3 tadan 6 taga, dorishunoslar 1 tadan 3 taga oshib borgan. 1917-yildan so'ng 8 yil ichida tibbiyot muassasalari, undagi o'rinlar, dorixona punktlari o'rta ma'lumotli tibbiyot kadrlar 2 barobar, dorishunoslar 3

barobar, shifokorlar 4 barobar ko'payib, aholi salomatligi uchun kurashganlar. Qanday omil hisobiga? Mahalliy xalq orasidan shifokorlar etishib chiqqa boshlagan va ular hisobiga ham bu raqamlar boyib borgan.

Haqiqatdan ham bu davr xalqimiz uchun eng og'ir davrlardan edi. Milliy qadriyatlarimizga, milliylikimizga yod bo'lgan bir tizim o'rnatilishiga qaramay tibbiyot sohasida ma'lum o'zgarishlar, tizimli shakllanish jarayoni yuz berdi. Bu davrda yetishib chiqqan tibbiyot xodimlari o'z davrining qahramonlari edi. Ularning mehnatlari sabab asrlar davomida aholiga dahshat solib kelgan vabo, o'lat, chechak kasalliklari mutlaqo tugatildi. Tepkili va qaytarmali terlama kasalliklari epidemiyasiga barham berildi. Yuqumli kasalliklarning boshqa turlarini uzil-kesil tugatishga zamin yaratildi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Jumanazarov. X. Turkistonda tibbiyot tarixi (19-yuzyillik so'ngi – 20-yuzyillik boshi). - Toshkent: Fan, 2024.- 98 b
2. Shamsutdinov.R. Vatan Tarixi (O'zbekiston sovet mustamlakachiligi davrida) Uchinchi kitob. Toshkent : Sharq, -2010 y.- 39 b
3. O'zbekistonning yangi tarixi. 2-kitob, O'zbekiston sovet mustamlakachilik davrida. Toshkent : Sharq, - 2000. -47 b
4. Mo'minova.G.E. O'zbekistonda sovet davrida sog'liqni saqlash tizimi tarixi (1917–1991yillar).t.f.d (DSc) Diss. -Toshkent, –2018. – 46 b
5. O'sha manba
6. Qosimov.S. Jizzax meditsinasi tarixidan lavhalar // Jizzax haqiqati, 1982 yil 16 dekabr №151- son (1340)
7. O'sha manba
8. Haydarov.H. Jizzax viloyati tarixi. Toshkent: Mehnat — 1996. - 223 b
9. Mo'minova.G.E. O'zbekistonda sovet davrida sog'liqni saqlash tizimi tarixi (1917–1991yillar).t.f.d (DSc) Diss. -Toshkent, –2018. – 18 b
10. Qosimov.S. Jizzax meditsinasi tarixidan lavhalar // Jizzax haqiqati, 1982 yil 16 dekabr №151- son (1340)
11. Qosimov.S. Jizzax meditsinasi tarixidan lavhalar // Jizzax haqiqati, 1982 yil 21 dekabr №153- son (1342)
12. O'sha manba
13. O'sha manba)
14. Haydarov.H. Jizzax viloyati tarixi. Toshkent: Mehnat — 1996. - 223 b
15. Qosimov.S. Jizzax meditsinasi tarixidan lavhalar // Jizzax haqiqati, 1982 yil 21 dekabr №153- son (1342)
16. Haydarov.H. Jizzax viloyati tarixi. Toshkent: Mehnat — 1996. - 223 b
17. Qosimov.S. Jizzax meditsinasi tarixidan lavhalar // Jizzax haqiqati, 1982 yil 21 dekabr №153- son (1342)
18. O'sha manba

**YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN
INNOVATION G'OYA VA YECHIMLAR**
II RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI
2025-yil, 3-iyun

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
III Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent:
Scienceproblems team, 2025. – 245 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 3-iyun

ISBN 978-9910-09-176-6

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Sciences problems team, 2025-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2025-yil.